

# KRÓNIKA

ZACHAR JÓZSEF

## 7. SCHLAININGER GESPRÄCHE / SZALÓNAKI BESZÉLGETÉSEK

1987. október 1—4.

A Burgenlandi Tartományi Múzeum és Szalónak Váranak Baráti Köre ez évben is megrendezte az osztrák és magyar történészek baráti hangulatú eszmecserejét a mai ausztriai Várvidék talán legimpozánsabb várában. Az ez évi téma, szerves folytatásaként a múlt évének. „Németújvár urai politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális környezetükben” címmel újolag a középkor e térségbeli fejlődéstörténeti kérdéseivel foglalkozott. A beszélgetésekben ezúttal 24 ausztriai, 4 magyarországi és 1 Franciaországból érkezett kutató vett részt számos helyi érdeklődő jelenlétében

A megjelenteket a szalónaki vár lovagtermében az október 1-jei megnyitó ülésen *Viktor Binder*, Városszalónak/Stadtschlaining polgármestere köszöntötte. Kiemelte a mai határon átnyúló közös történelemre vonatkozó két országbeli kutatási eredményeknek együttes értékelését, mint példamutató tudományos együttműködést. Egyúttal reményét fejezte ki, hogy a mezőváros immár hetedik alkalommal a tudományos közvélemény figyelmét felhívó sikeres rendezvénysorozat házigazdája lehet. Ennek garanciáját előzetesen a résztvevők személyében látta, és őszinte köszönetet mondott megjelenésükért.

A rendezvénysorozat tudományos tanácsának társelnökeként *Rudolf Kropf* tanszékvezető egyetemi tanár (Linz) köszöntőjében azt hangsúlyozta, mennyire családi szelleműek ezek a szűkebb szakmai megbeszélések, függetlenül a résztvevők közti politikai, ideológiai, történelemszemléleti különbségektől. A személyes él nélküli korrektek szakmai viták jelentősen hozzájárulnak a regionáltörténeti kérdések összehasonlító módszertani megközelítéssel való kutatásához. A hely szellemének méltatása és a korábbi rendezvénysorozatok felidézése után bensőséges hangon emlékezett meg az előző találkozók óta elhunyt két korábbi állandó résztvevőről, Alfred Ratz és Karl Ulbrich helytörténészről.

Burgenland tartomány vezetése nevében *Hans Sípótz* tartományi kulturális tanácsos üdvözölte a rendezvénysorozat résztvevőit. Külön köszöntötte a megjelent magyar kutatókat. Elhez kapcsolódva kitért arra, mennyire fontos a mai határon átnyúló történészegyüttműködés, mivel a Várvidék esetében három egykori magyar vármegye nyugati sáv-

járól van szó. E terület múltja még nem épült bele az osztrák történeti köztudatba, az osztrák történészek nagy részének az egykori magyar területekkel szemben mutatkozott kutatási érdektelensége miatt. E szempontból különös jelentőségű e rendezvénysorozat, amelynek folytatásához a tartományi vezetés a jövőben még nagyobb támogatást kíván nyújtani. Ezzel a 7. Szalónaki beszélgetéseket megnyitottnak nyilvánította.

Szünet után az első munkaülésre *Rudolf Kropf* elnöklétével került sor.

Elsőként *Heide Dienst* egyetemi tanár (Bécs), a rendezvénysorozat tudományos tanácsának társelnöke kapott szót témabevezető előadásához. Ebben a Németújváriakkal kapcsolatosan először azt elemezte, hogy azok XII—XIV. századi története mennyire képezi a nyugat-magyarországi/burgenlandi identitástudat részét. A továbbiakban a mindaddig nem eléggé feltárt középkori osztrák—magyar kapcsolatokat vizsgálta. Végül az alkotmánytörténeti fejlődés kérdéseinek a regionális topográfiával kapcsolatos vizsgálatát hangsúlyozta.

*Dr. Irmtraut Lindeck-Pozza* nyugalmazott főlevéltáros (Kismarton/Eisenstadt) a XIII. és XIV. századi oklevelekben a Németújváriakra vonatkozó gazdaság- és társadalomtörténeti adatokat ismertette. Bár csak szórványos adatokról van szó, megkísérelte azok alapján bemutatni a birtokviszonyokat és a birtokokon élő lakosság összetételét. Utóbbi kérdéshez kapcsolódva tárgyalta a magánkatonaság összetételét is. Ezt követően azt részletezte, mennyire nehéz a gazdálkodás mikéntjének a rekonstruálása, mivel arról szinte egyáltalán nincsenek okleveles adatok.

Az október 1-jén délután megtartott második ülésen *dr. Gustav Reimgraber* szuperintendens (Kismarton/Eisenstadt) elnökölt.

*Engel Pál*, a történelemtudományok kandidátusa, tudományos főmunkatárs (Budapest) a XIV. századi Vas vármegye történetével kapcsolatosan a főispán és alispán hatáskörének körülírására, a vár és a váruralom kapcsolatrendszerének elemzésére, a királyi várak várnagyi méltóságának meghatározására, majd ezekkel kapcsolatosan a főispánnak és a vár-

nagynak a királyi hatalomhoz fűződő viszonyára helyezte a hangsúlyt elemzésében.

*Dr. Feiszt György* megyei levéltárigazgató (Szombathely) a kérdéskör folytatásaként a XIV. századi Vas vármegye példáján az egyes királyi méltóságokból, hivatalokból fakadó kötelezettségeket mutatta be.

Szünet után *dr. Deák Ernő* tudományos főmunkatárs (Bécs) a nyugat-magyarországi/burgenlandi városfejlődés kezdeteiről tartott előadást. Hadtörténeti szempontból is figyelemre méltó elemzésében kimutatta, hogy Moson, Sopron és Vas vármegye 46 városából 25 védelmi funkcióhoz kötött volt, meglevő vár köré épült, míg egyetlen mezőváros sem fejlődött teljes jogú várossá. Ezt követően részletesen elemezte a régió városvédelmi intézkedéseinek okleveles anyagát. Végül Sopron példáján érzékeltette az uralkodói kiváltságjogok és a katonaillesztési kötelezettségek szoros kapcsolatát.

A harmadik ülés október 2-án reggel *Heide Dienst* elnökleletével kezdődött meg.

*Dr. Ernst Englisch* városi főlevéltáros (Sankt Pölten) témája ugyancsak jelentős hadtörténelmi érdeklődést kelthet: a háborúnak és a hadviselésnek a Stájer Rímes Krónikában való tükröződését mutatta be. A magyar—stájer határharcokkal kapcsolatosan felhívta a figyelmet arra, mennyire a szerzői elfogultság mutatkozik meg abban a beállításban, hogy a saját hadsereg tiszta, míg az ellenség barbár eszközökkel küzd, barbár eszközöknek pedig a cselvetés során megmutatkozott harcselejteket tekintette. Mindenesetre a lovagi mellett a magyar hadviselés is megelevenedik a közel 3000 versszakban, amikor a szerző a kardpárbajjal, lándzsavívással állítja szembe a váratlan nyilazást. Talán még jelentősebb, hogy Kőszeg ostromának hosszadalmas bemutatása betekintést enged a korabeli várívás és várvédelem hadművészetébe.

Szünet után *dr. Gerhard Seebach* tudományos főmunkatárs (Bécs) az előző témához csatlakozva, Németújvár/Güssing, Léka/Lockenhaus, Rábakeresztúr/Heiligenkreuz és Kőszeg (Güns) példáján részletesen elemezte a XIII. századi várépítéssel sajátosságait, miközben visszatérőleg utalt a cisztercita építéssel hatásaira.

Október 3-án reggel a negyedik ülésre *Zachar József* alezredes, a történelemtudományok kandidátusa (Budapest—Bécs) elnökleletével került sor.

*Wolfgang Meyer* tudományos főmunkatárs (Kismarton/Eisenstadt) a Németújváriaknak a mai Burgenland területén levő egykori várairól tartott előadást. Hangsúlyozta azt a kutatási nehézséget, hogy a földrajzi elhelyezkedés és a méretek a fellelt vár — vagy sokszor

csak védmű —, illetve ezek maradványai esetében sokszor erősen eltérnek az oklevelekből nyerhető információktól. Ezt követően bemutatta a máig fennmaradt következő várak: Borostyánkő/Bernstein, Léka/Lockenhaus, Szalónak/Schlaining, Vörösvár/Rothenturm, Rohonc/Rechnitz, Németújvár/Güssing, Óvár/Burg, Monyorókerék/Eberau kimutatható építési fázisait. Ugyanígy bemutatta a fellelt, de oklevéllileg nem bizonyítható Óbér/Olbendorf, Csajta/Schachen, Fertőlövő/Schützen, Lucsöny/Lutzen, Pordány/Podersdorf, Strém/Strem, Gerolt/Gerersdorf várával kapcsolatosan az eddigi feltárások során szerzett információkat is.

*Dr. Bariska István* városi levéltárigazgató (Kőszeg) szünet után a Németújváriaknak a mai Vas megye területére eső várépítő szerepével foglalkozott. Részletesen elemezte az egykori 11 vár közül Szentvid, Kőszeg, Sárvár, Gervár és Vasvár egyes építési fázisait. Eközben azt emelte ki, hogy csupán Kőszeg várát építtették a Németújváriak, a többi vár már korábban állt, azok esetében csupán továbbépítésről volt szó.

Az ötödik ülés október 3-án délután *dr. Brigitte Haller-Reiffenstein* tudományos főmunkatárs (Bécs) elnökleletével látott munkához.

*Dr. Gerald Gänser* tanácsos, főlevéltáros (Graz) a Németújváriak ténykedésének az osztrák—stájer forrásokban való tükröződését mutatta be. Elemzésével világossá tette, hogy ezek a források részletesen szólnak a XII—XIV. századi határmenti fegyveres hatalmi harcokban való részvételről, mégpedig a szövetségi változásoknak megfelelően ellenség-vagy szövetségesképet nyújtva.

*Dr. Karl Spreitzhofer* tanácsos, főlevéltáros (Graz) előadásában ezt követően a Németújváriak származásával foglalkozott. Ismertette mind a magyar, mind a stájer származási elméletet. Anélkül, hogy eldöntöttnek vélné a kérdést, felvetette, hogy a stájerországi Wildon híres búcsújáráhely volt, oda kerülhetett korábban egy magyar család, ahonnan eltávozva 1158 után azután a név szerint oklevélből ismert Wolfer és Hederich a magyarországi Kőszegre visszaérkezett.

Ezt követően *dr. Diether Kramer* főtanácsos, tudományos főmunkatárs (Graz) a Németújváriakkal is kapcsolatba hozható, négy különböző korú wildoni vár régészeti feltárásáról és az azokból levonható tanulságokról szolt. Miután ismertette a nagy várak és a toronyvárak típusjegyeit, azt bizonyította, hogy Nyugat-Stájerországgal szemben Kelet-Stájerországban a toronyvárak kerülnek elő, mégpedig tömegesen, névtelenül, mivel történelmi források a legtöbbről nem szólnak.

Végül *Kurt Kojalek* mérnök, helytörténész

(Lipótfalva/Loipersdorf) a jozefinista felmérés alapján a délkelet-stájerországi területeken feltárt középkori épületelemek elkészített kataszterével kapcsolatosan a felmerült kutatási és módszertani kérdésekkel foglalkozott.

Szünet után ugyancsak október 3-án került sor a záróülésre. Ezen *Heide Dienst* és *Rudolf Kropf*, a rendezvénysorozat tudományos tanácsának két társelnöke foglalta össze az előadásokban és az azokhoz csatlakozott eleven vitákban elhangzottakat. Mindketten a tudományos továbbgondolkodást ösztönző szabad véleménycsere jelentőségét hangsúlyozták. Az osztrák—magyar—jugoszláv határterület, vagy itteni szóhasználat szerint „a pannon térség” középkori történetének feltárása szempontjából kiemelkedő fontosságúnak vélték a Németújvári-családdal kapcsolatos kutatási eredmények ütköztetését és összegzését.

A Szalónaki beszélgetések résztvevőinek ezúttal is több csatlakozó rendezvény tette lehetővé a további kötetlen eszmecsere-

rét. Már szeptember 30-án este a várpincében baráti találkozón örvendhetek a résztvevők a viszontlátásnak vagy a megismerkedésnek. Október 1-jén este *Viktor Binder* polgármester adott fogadást a vár lovagtermében a résztvevők tiszteletére. Október 3-án este ugyancsak a vár lovagtermében Bándol/Weiden község diák-tamburazenekara adott műsort a rendezvénysorozat alkalmából. Október 2-án a mai határ két oldalán előbb Borostyánkő/Bernstein és Léka/Lockenhaus, majd Kőszeg, Velem és Szentvid vonatkozó, a Németújváriakkal kapcsolatos, feltárt emlékeinek megtekintésére nyílt mód. A rendezvénysorozat lezárásaként október 4-én a résztvevők egésznapos kirándulása a családnak nevet adó Németújvár/Güssing és a származási helynek tekintett Wildon restaurálás, illetve feltárás alatt levő műemlékegyütteséhez vezetett, hogy a helyi kutatóktól a helyszínen szerezzenek további ismereteket a Németújváriakkal, más néven a Kőszegiekkel, megint más néven a Héder nembeliekkel kapcsolatosan.